

DIANA MANDACHE

Moștenirea
Elenei
Lupescu
și statul
comunist

CUPRINS

Lista personajelor importante	5
Prolog	8
Testamentul	13
Dramatis personae	31
Procese, negocieri, tranzacție	71
Documente: Moștenire — Herança — Erbschaft	159
<i>Bibliografie</i>	275
<i>Indice de nume</i>	281

TESTAMENTUL

Moștenirea Elenei Lupescu a reprezentat un subiect care a înfierbântat o scenă mai puțin vizibilă a României comuniste, fiind considerat de interes național și care trebuia rezolvat de autoritățile desemnate. Pe această scenă au evoluat și specialiști străini angajați de statul român.

Din șirul de procese intentate de statul comunist privind „Succesiunea Lupescu“ aflăm însă și aspecte din viața personală a unor personaje-cheie din mai multe state implicate în mod direct sau indirect în aceste demersuri, inclusiv diplomați români.

Fascinantă este interacționarea în rețele tip pânze de păianjen a unor firme de avocatură sau case de licitații, prieteni și rude, documente, obiecte de patrimoniu, servicii secrete, ajungând uneori să se întrepătrundă pe un teritoriu comun, să se întâlnească din obligație sau în mod voit, să colaboreze sau să conteste decizii, constituindu-se într-unul dintre procesele internaționale importante ale epocii Ceaușescu. În acest demers, numit de diplomați și juriști *Succesiunea Elena Lupescu* iar de Securitate, *Acțiunea „Duduia“*, au fost implicate mai multe state prin contactele pe care autoritățile române le-au inițiat îndeosebi în Portugalia, Elveția, Spania, Franța, Olanda, R.F. Germania, Anglia, Brazilia, Mexic, SUA, Canada.

Modul de lucru, rapoartele și studiile oficialităților de la acea vreme trebuiau să îndeplinească cerințele solicitate pe linie de partid privind patrimoniul național în acord cu decretul 724, din 23 octombrie 1969, privind protejarea și păstrarea bunurilor de interes național ce reprezintă valori artistice, istorice sau documentare, precum și a unor obiecte conținând metale prețioase și pietre prețioase de valoare deosebită. Încă din octombrie 1969 se solicitase aparatului de securitate să folosească

„toate posibilitățile de care dispune să-și aducă aportul“ la îndeplinirea dispozițiilor decretului 724.

Acțiuni precum „Patrimoniul“, „Îmbogățirea“ sau „Diamant“, cu activități în țară, dar și în exterior, aveau stabilite obiective ample privind organizarea și desfășurarea operațiunilor de recuperare a bunurilor de interes național. Se urmărea identificarea celor care „au aparținut patrimoniului cultural al poporului român aflat peste hotare și a deținătorilor de conturi, acțiuni, averi imobile și alte bunuri de valoare“⁴ din rândul persoanelor plecate din România înainte și după 1948, indiferent dacă mai posedau sau nu cetățenia română. Acest lucru se realiza prin intermediul rețelei informative externe, a secțiilor consulare ale ambasadelor și consulatelor R.S. România. Metodele de persuasiune ale Securității intrau în acțiune în numele restituirii poporului a unor bunuri de patrimoniu național, dorindu-se în același scop să fie rezolvate numeroasele cazuri de succesiune.

Astfel, în perioada 1 ianuarie 1965–30 septembrie 1968, Securitatea raportase rezolvarea a circa 300 cazuri de succesiune, conturi, depozite și repatrieri, soldate cu transferul în România a 6 943 296, 09 dolari americani și a unei cantități de 101 216 kilograme de aur, cele mai importante cazuri fiind în SUA, Canada, RFG, Austria și Franța.

Drept urmare, succesiunea „Elena Lupescu“ devenise în vara lui 1977 un subiect important pe ordinea de zi a mai multor instituții de stat, precum Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Finanțelor, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Ministerul de Interne și Departamentul Securității Statului, Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În sprijinul acestui demers a fost invocată și Legea nr. 63, adoptată pe 30 octombrie 1974⁵, privitoare la ocrotirea patrimoniului cultural național din Republica Socialistă România. Printr-o hotărâre a Biroului Permanent al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR (comunicarea nr. 4975/IV-C/1977) a fost aprobată acțiunea pentru redobândirea de către statul român a unor „bunuri de valoare ce i-au fost sustrate de fostul rege Carol II, Elena Lupescu și

⁴ CNSAS, SIE 52875, vol. 1, *Plan de măsuri privind organizarea și desfășurarea acțiunii „DIAMANT“*, redactat de general-locotenent Nicolae Pleșiță, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului.

⁵ Legea nr. 63 a fost publicată în Buletinul Oficial, nr. 137, din 02.11.1974.

Ernest Urdăreanu (în 1940) și care s-ar găsi printre bunurile succesiunii Elenei Lupescu ori în posesia soților Urdăreanu“.⁶ Dictatorul Ceaușescu, nemulțumit de rezultatele ministerelor, decide implicarea serviciilor de informații externe în problema patrimoniului din afara granițelor, deschisă de moștenirea averii Elenei Lupescu. În cadrul dosarului „Duduia“⁷, Securitatea avea ca obiectiv principal identificarea și aducerea în țară a celor 42 de tablouri considerate dispărute din galeria Regelui Carol I, dar și a altor bunuri catalogate a fi de valoare patrimonială, care aparținuseră Coroanei României, trecute în proprietatea statului comunist.

Într-un document al Securității, Nicolae Pleșiță consemna că urmau să fie „antrenate toate posibilitățile de care se dispune în țară și exterior, unități operative ale UM 0544 în cooperare cu celelalte unități ale Departamentului Securității Statului“.⁸ Coordonarea operațiunilor și evidența centralizată a acestora avea să fie asigurată de compartimentul AVS (Aport Valutar Special) din unitatea militară 0544.

Legăturile mai vechi ale Elenei Lupescu cu Ernest Urdăreanu⁹ erau cunoscute, ambii fiind membri ai camarilei Regelui Carol II. În exil, colaborarea lor a continuat, alăturându-se și tânăra soție a mareșalului, misterioasa Monique Cook. Persuasivă, binevoitoare, dar și capricioasă și temperamentală, aceasta reușește să fie percepută de Elena Lupescu ca o fiică. Prin captație sau poate din dorința neinfluențată de nimic a testatoarei, Monique ajunge unică moștenitoare. Dar care erau originile lui Monique Adina Bromilow Cook? Aceasta se născuse pe 21 martie 1927, la Pekin, în China, avea naționalitate engleză, fiind fiica lui Cyril Bromilow

⁶ AMAE, Succesiunea Elena Lupescu, vol. I, *Notă referitoare la stadiul proceselor din Portugalia în legătură cu succesiunea Elena Lupescu*, 9 septembrie 1981, semnată de ministrul finanțelor Petre Gigea, de ministrul afacerilor externe Ștefan Andrei, de ministrul justiției Ioan Ceterchi, a fost înaintată prim-ministrului pe 22 octombrie 1981.

⁷ Acțiunea/operațiunea „Duduia“ începuse cu câțiva ani înaintea morții Elenei Lupescu. În ultimii ani de viață, Elena Lupescu era bolnavă și la cheremul Urdărenilor, iar Securitatea trebuia s-o scoată de sub influența acestora și s-o convingă să doneze din bunurile patrimoniale.

⁸ CNSAS, SIE 52875, vol. 1, *Plan de măsuri privind organizarea și desfășurarea acțiunii „DIAMANT“*, redactat de general-locotenent Nicolae Pleșiță, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului.

⁹ Ernest Urdăreanu (1897–1985), mareșal al Casei Regale în timpul domniei Regelui Carol al II-lea, membru al camarilei, l-a însoțit pe Regele Carol în exil. De cele mai multe ori, în documentele vremii sau în presă numele său este scris „Urdăreanu“.

Cook, din Norwich, Marea Britanie, și a lui Colette Cook, din Geneva, Elveția. Aceștia mai aveau o fiică, Miquette Yvonne Luce Cook, mai mare cu 3 ani decât Monique. Cyril Cook era directorul companiei *Imperial Chemical Industries*, din Shanghai, și călătorea frecvent în Mexic și în SUA. În Mexic, fiica sa mai mică, Monique, avea să încheie o căsătorie din interese cu Ernest Urdăreanu, omul de încredere al Regelui Carol. De atunci, apropierea de Carol II și în special de Elena Lupescu avea să-i transforme destinul. Despre tatăl lui Monique, Cyril Bromilow Cook, Regele Carol amintea în jurnal că era o persoană agreabilă, cu mentalitate engleză, „crezând în superioritatea incontestabilă britanică”¹⁰, adică s-ar putea spune că afișa un fel de aroganță. Cyril Cook se recăsătorise cu Alison, mai tânără cu 18 ani, și aveau împreună o fetiță, pe Adina Alison, născută în 1944, locuind în Salisbury, Regatul Unit.

Monique și Ernest Urdăreanu erau obsedați de îmbogățire, plini de o ardoare manifestată de cele mai multe ori pe căi mai puțin oneste, ilicite. Într-o perioadă complexă din existența exilului românesc, fuseseră în slujba lui Carol II, vizând, de fapt, medierea unor informații cu lideri ai emigrației și cu rude, precum și dobândirea cât mai multor posesiuni după moartea Elenei Lupescu. După ani de procese, în cele din urmă, Urdărenii au ajuns la o înțelegere cu statul comunist. În toată această perioadă când procesele au continuat, documentele dezvăluie o serie de personaje interesante, martori sau alte persoane contactate de oficialitățile române pentru obținerea de informații privind averea regelui Carol II și a Elenei Lupescu, precum și problematica patrimonială regală.

Autoritățile comuniste abilitate reușesc să obțină date suplimentare privind natura relației dintre Elena Lupescu, devenită Prințesa Elena de România, și Ernest Urdăreanu. Un asemenea document consemna: „Elena Lupescu a fost permanent lângă Carol II, atât înainte de plecarea acestuia din țară, cât și după aceea. Ea a pregătit împreună cu Ernest Urdăreanu, mareșal al curții regale în acel timp, intim al lui Carol II, până la moartea acestuia împachetarea obiectelor sustrase, manifestându-și o asemenea intenție.”¹¹ Totodată parveneau date despre soții Urdăreanu,

¹⁰ Marcel Ciucă și Narcis Ion, *Carol al II-lea. Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. VI, Curtea Veche Publishing, București, 2002, p. 286.

¹¹ AMAE, Succesiune Elena Lupescu, vol. I—Obiecțiunile părții române la Tribunalul Judiciar al Districtului Cascais în acțiunea în revendicare, Prima instanță, secțiunea II, Dosar nr. 1800.

care se străduiseră „s-o izoleze pe Elena Lupescu de rudele sale și să-i capteze bunăvoința pentru a-i testa averea rămasă lui Monique Urdăreanu”¹². Informațiile provin din scrisorile din 7 și 14 iulie și 26 septembrie 1977 ale lui Jean Cosăcescu¹³, avocat francez de origine română, care a sprijinit autoritățile regimului comunist în procesul privind succesiunea Lupescu. Aceste informații dovedesc calitatea oamenilor de care s-au înconjurat Carol II și consoarta lui, printre care Jean Cosăcescu și soția acestuia, Tantzi¹⁴, o perioadă mare de timp. Cei doi au rămas în legătură cu Dudaia chiar și după moartea monarhului.

Cu peste 40 de ani în urmă, pe 29 iunie 1977, la orele 17, Elena Lupescu se stingea din viață la Estoril, în casa exilului regal, aflată în proprietatea sa, din strada Algarve 4. Actul de deces nr. 474¹⁵ consemna principalele date din viața ultimei soții a regelui Carol: nume — Prințesa Elena a României; sex — feminin; vârstă — 75 de ani¹⁶; stare civilă — văduva Regelui Carol al II-lea al României; de origine — din Iași, România; ultima adresă permanentă — strada Algarve 4, Estoril, Cascais; tatăl — Nicolae Lupescu; Mama — Elisa Lupescu; ora decesului — 17; ziua — 29; luna — iunie; anul — 1977; locul — Estoril, arondismentul Cascais; cauza morții — uremie; decedata n-a lăsat moștenitorilor un inventar obligatoriu, bunurile au fost lăsate prin testament. Va fi înmormântată la Panteonul São Vicente de Fora, Lisabona. Declarant: José Barbosa, căsătorit, domiciliat pe Avenida Almirante Reis 129 A, Lisabona. Actul s-a încheiat în fața funcționarului Maria Julia Poppe Lopes Cardoso la Biroul Stării Civile din Cascais, înregistrat în *Diario* cu numărul 20 492. Traducerea actului a fost efectuată pe 15 iulie 1977 în conformitate cu originalul.

¹² *Ibidem*.

¹³ Jean Cosăcescu (n. 1891, comuna Pogoanele, Buzău), avocat; din 1944 a fost delegatul Societății Naționale de Cruce Roșie a României pentru Suedia, Norvegia, Danemarca și toate republicile Americii de Sud, perioadă în care va intra în contact mai des cu Regele Carol și cu Elena Lupescu; ulterior a devenit unul din reprezentanții CAROMAN în țările scandinave.

¹⁴ A se vedea corespondența Elenei Lupescu către Tantzi Cosăcescu în Diana Mandache, *Dudaia. Scrisorile din exil ale Elenei Lupescu*, Corint, 2016.

¹⁵ AMAE, 53/1980/Elveția.

¹⁶ Conform ultimului pașaport portughez, data nașterii sale era: 2 septembrie 1901.

OBITUARY

PRINCESS ELENA

Powerful romantic interest in the life of King Carol II

Princess Elena, the widow of King Carol II of Romania, died in her home at Estoril, outside Lisbon, on June 28. She was believed to be 81.

Better known as Magda Lupescu, she was a Titian-haired woman of formidable attractions, and was for years the mistress of King Carol, who came to find that life without her was not to be borne.

She was believed to be the daughter of a Jewish chemist called Wolff who changed his name because only a certain number of Jews were permitted in the professions. In Vienna he met and married a Roman Catholic girl. Mme Lupescu was thus half-Jewish but was baptized into the Roman Catholic church.

Carol was the son of Ferdinand I and Queen Marie, one of the daughters of Alfred, Duke of Edinburgh, Queen Victoria's second son. He became Crown Prince on the death of his great uncle Carol I in 1914. In 1918 Carol contracted a marriage with Zizi Lambino, a commoner, by whom he had a son.

The marriage brought on him the strong displeasure of his parents and was subsequently dissolved. In 1921 he married Helen, eldest daughter of Constantine, later King of Hellenes, and a son of Prince Michael, was born to them. But the marriage did not prosper and in 1925 Carol, who had resumed an association with Magda Lupescu (by now married and

Princess Elena in 1948.

divorced), was obliged to give up his rights to the throne and went into exile largely at the instigation of the Liberal Party, who disapproved of Carol's liaison. His son Michael was proclaimed King on the death of Carol's father, Ferdinand I, in 1927.

Carol, however, had never really looked upon the abdication of his claims as final and in 1930 after secret departures and a dramatic series of adventures he arrived by air in Romania and soon had control of the armed forces. From the first he sought to establish himself as an effective king by playing off the political parties against each other and encouraging the pro-

Nazi Iron Guard. This policy in the end rebounded on him and influenced, it is said, by Magda Lupescu he proclaimed a new constitution and set up a personal dictatorship.

When war broke out in 1939 he was subjected to continual German pressure and, now set on a hopeless policy of appeasement, was driven from concession to concession. His unpopularity mounted and in September 1940 he abdicated yet again in favour of his son Michael.

He and Mme Lupescu secretly made their way across Europe to Spain, where they were chased by the Fascist Falange to the Portuguese frontier. From Lisbon they went to Cuba, where they were refused permission to enter the United States. They took refuge in Mexico, where the King bought a ranch.

By 1944 they were in Brazil. They arrived, it was reported at Rio's Copacabana Palace Hotel with 40 trunks, 67 suitcases, two cars, six dogs and vast quantities of jewelry, including two gold crowns studded with gems.

In the summer of 1947 he married Mme Lupescu (his second marriage to Queen Helen had been dissolved in 1928) in Brazil at a time when her life was thought to be in danger and created for her the title of Princess Elena. In 1949 a religious ceremony of marriage took place at the former King's residence at Estoril, Portugal. King Carol died in April, 1953, at the age of 59.